

СИНОВЕТЕ ОТ „СЪЗВЕЗДИЕТО БЪЛСКОВИ“

Гл. ас. г-р Елена Георгиева

Фамилия Блъсков се посвещава на високоблагородната задача да просвещава и образова българския народ, да оказва положително въздействие върху образователното, просветното и културно развитие на българското общество през Възраждането и в първите години след Освобождението.

Райко (Рашко) Илиев Блъсков поставя началото на „съзвездието Блъскови“-фамилия с определен принос в българското книжовно-издателското и просветно дело. Трима от синовете му, Илия, Димитър, Владимир, ще греят с по-силна или по-слаба светлина, но ще се впишат в списъка на българските възрожденски писатели, а Стефан (Костаки) ще свърже живота си печатното дело и освобождението на България.

Най-знаменитият от тях е **Илия Р. Блъсков**. Неговият принос в образованието, възпитанието на българския народ и в създаване на българската книжнина за един сравнително дълъг период-от 50-те години на XIX век до началото на XX век е значителен. Роден 1839 г. в Клисура, умира 1913 г. в Шумен. Учи при баща си и много рано започва своята учителска дейност в селата на Силистренско, Шуменско и Провадийско. Баща и син споделят възрожденския възглед за ролята и функциите на печата като цяло и по-специално периодичния печат като форма за просвета, образование и разпространение на книжнината. Специалистите определят това схващане като педагогическа позиция, която до края на живота си ще отстоява цялата фамилия Блъсков.

Три месеца от своя живот Илия Блъсков посвещава на занаята „книжепродавец“, макар и не с особено успешен завършек, но връзката с печатното слово ще стане негова съдба. Книжарските си скиталчества и книжарството през 60-70-те години на XIX в. по българските земи най-точно описва в своите спомени: „От годините 1858 до 1870 само два главни панаира в България, а именно в Узунджовския и Джумайския, се отваряха книгопродавници. Главните книжари бяха Христо Данов и Д. В. Манчев. Учителите от по-главните градища на Южна България отиваха в Узунджовския панаир, за да се набавят учебници за цяла година от поменатите главни книжари, а учителите от северна-в Джумайския. В никой град не съществуваше книжарница, освен в Пловдив, по-късно и в Русе“. (1)

След Кримската война бързото развитие на търговията, промишлеността и занаятите по българските земи поставя на преден план нуждата от училища и книги, от новобългарско просветно движение и книжовно дела за духовното и политическо освобождение на народа и всестрания възход на българския народ. Илия Блъсков основава в Шумен, заедно с брат си Димитър книжовно дружество, което си поставя и книгоиздателски задачи за подпомогане на българското образователно и училищно дело. За книгата на Никола Икономов, първата българска книга по земеделие, издадена през 1851 г. Илия Блъсков пише: „Тя бе наредена и като книга за прочит и като учебник. Мнозина учители, кажете го от нямане на учебници,

кажете го от ревност да помогнат на предпотопното тогавашно земеделие введоха я в училища”. (2)

Илия Блъсков е оставил значително по обем книжовно наследство, повече от 60 заглавия в едно или две издания. Повечето от произведенията на И. Блъсков са отпечатани в Областната печатница на Дунавската област в Русе, а след Освобождението в Шумен, в печатницата на членове от фамилия Блъскови.

Преводните и побългарени творби са предимно с религиозно-проповеднически характер: “Десят заповеди божи или кратко християнско поучение”; “Животът на Святаго Ивана Предтеча и Святаго Игнатия Богоносца”; “Две сестри Добра и Грозданка”; “Азаил и неблагодарний селянин”; “Рада клюкарката” и др. Блъсков се стреми да предразположи, да привлече, да спечели читателя или слушателя с всяка дума от заглавието до края на книгата. На страниците на собствените или други периодични издания.

Прекарал по-голяма част от живота си сред населението на Североизточна България, Илия Блъсков познава много добре живота на обикновения селянин. Той насочва своя литературен талант към създаване на книжнина, която да задоволи читателските му потребности. Определят тази книжнина като истинска “народна литература”, съчетаваща фолклорния, белетристичния, нравствено-религиозния и специфично национален елемент. Книжките са оформени като брошури, лесно се разпространяват и подпомагат развитието на ценностната система на българина от 70-те години на XIX в. Илия Блъсков оставя белетристично, публицистично, мемоарно и нравствено-поучително наследство, към се причисляват: “Книжки за прочитание на всекиго”; “Хитър Петър”; поредицата “Градинка” (Лале, Минзухар, Перуника, Ружа и др.); единични разкази: “Донка хубавица”; “Дядо Добри”; “Богдан”; “Поп Марко” и др.

След Освобождението Илия Блъсков е издател-стопанин на списание “Градина”(1879–1881) и поредицата “Книжки за прочитание от всекиго”(1879–1892), които се печатат в печатницата на бащата му Райчо Ил. Блъсков. Във всяка от отделните книжки е отбелязано: “издава” или “урежда”, “набрал” или “кити”

Илия Р. Блъсков. За значението, което придава на книгата в живота на българина, много показателно емотото на първата книжка от своеобразната литературна поредица с популярно съдържание “Книжки за прочитание от всекиго”: “Всяка книга трябва да е благодеяние на човечеството” (Револъе Паризе).

Илия Блъсков посветил 26 години на “календаржилъка”, както ще се иронизира сам в спомените си, т. е. съставянето и разпространението на неговите календарчета за 1871, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877 г. Общо за периода от 1871 до 1899 г. издава 39 календарчета, изобилстващи с енциклопедични знания и актуални обществени проблеми. В това свое дело той, както пише в спомените си, намира подкрепа от Хр. Данов и Д. В. Манчов дори до 1895 г.

Мемориално-документалното наследство на Илия Блъсков съдържа книжки като: “Жален спомен за лютите рани на България през година 1876 г.”; “В памет покойному, усерному, трудолюбивому, ученолюбивому, искреному болгарскому родолюбцу Добри П. Войников”; “Из дневникът на един стар учител”; “Материал по история на нашето възраждане”; “Спомени из народния живот” и др.

Бащата насърчава своя син да продължи своите занимания като белетрист, който е възприел опита на Васил Друмев и особено на Любен Каравелов.

Най-голяма и неоспорима слава донасят на Илия Блъсков неговите повести: “Изгубена Станка”(първата оригинална повест на 60-те години, публикувана като самостоятелно произведение), отпечатана в Болград 1865, а второто издание 1867 в Русе, и “Злочеста Кръстинка”, Русе, 1870г. Именно тези произведения определят неговото място във възрожденския литературен процес, като изразител на българския селски бит и начин на живот в идейно-естетическа светлина. За разпространението на тези книги и други негови произведения, печатани в Русе организира набиране на абонати и спомоществатели. Така за “Злочеста Кръстинка” и други негови произведения да събира абонати е натоварен Спас Попов, фактор на печатницата на Дунавската област в Русе. Това е обичайна практика

за българския книгоиздателски процес до Освобождението.

Заедно с брат си Владимир след Освобождението урежда издаването на сп. "Памятник", което превръща в извор от очерци и спомени от миналото.

През 1888 – 1889 г. Илия Блъсков написва повестта "Двама братя", която е посветена на братската дружба и дълбоката духовна връзка между него и брат му Димитър. Повестта може да се определи като биографична за двамата братя. Книгата е издадена от другия брат Владимир Блъсков.

Димитър Блъсков оставя следи в българската възрожденска педагогическа книжнина. Роден през 1842 г., получил първоначалното си образование при своя баща Райчо И. Блъсков. През 1858 г. заминава стипендиант в Одеската семинария, където е съученик на Васил Друмев, но напуска учение поради болест и се завръща в България при брат си Илия в Шумен. През 1864 г. Райчо Блъсков извиква в Болград завърналия се отново в Одеса, за да продължи образованието си, Димитър. Синът помагал с преводи от руски език издаването на сп. "Духовни книжки", което Р. И. Блъсков издава в съдружие с х. Йордан Хадживълков. Димитър Блъсков превежда за списанието статии, проповеди, но публикува и свои проповеди и стихове, които подписва: Д., Димчо, Д. Р. Блъсков. Самопожертвователен и благороден, Димитър Блъсков поема изплащането дълговете (25 000 гроша) на баща си заради неуредени съдружески финансови въпроси относно сп. Български книжки и дори лежи заради това в Шуменския затвор. Първоначално Димитър става книжар в Шумен, след това с брат си Илия работят в книжовното дружество. (3) По-късно поема професията на учител, а в края на живота си е свещеник.

През 1867г. превежда от руски и отпечатва в Русе в три томчета историческия роман на италианския писател Франческо Гвераци (1804 – 1873) "Беатриче Ченчи".

През 1872 г. основава в с. Дивдядово читалище "Благовещение", където той е постоянен четец и сказчик. Редовен сътрудник е на издаваната от неговия баща Р. Блъсков сп. "Училище" с материали по педагогически въпроси, дописки, преводи от руски. Сътрудничи и на в. Македония. Така в 50 броя на сп. Училище (1870 – 1876) се отпечатва научнопопулярната книга на френския писател Масе "Трохичка хляб или описание на човекът". През 1873 г. бивши ученици на Д. Блъсков издават в Русенската областна печатница неговата нравоучителна повест "Милкова ревност", посветена на ученолюбието, старанието и доброделта. Книжката се ползвала като пособие за "изкусно управление на учениците", за домашен прочит, наизустяване и преразказ. Димитър Блъсков съставя и емоционални разказчета, охарактеризирани като "исторически картинки": "Атил" и "Атиллава смърт", отпечатани в сп. Училище.

През 1873 г. Димитър Блъсков умира от холера. В село Дивдядово е издигнат негов паметник. Това е първият паметник на български народен учител издигнат от признателните поколения. (4)

През 1874 г. Райко Блъсков отпечатва като приурка на сп. "Училище" сборник със "Слова и проповеди, написани и сказани у село Дивдядово при Шумен от покойния свещеник Мимитри Р. Блъсков". Книгата започва с посвещение от Р. Блъсков за непрежалимия си син Димитър и подкрепата, която е получил от него, и завършва с "надгробен плач" от помалките братя Владимир и К. (остаки, когото наричат Стефан) Блъкови.

Владимир Блъсков е шестият син на Райчо Блъсков. Роден в Шумен около 1853 г. Участник в национално-освободителното движение и печатар в Румъния преди Освобождението. Печатар, книгоиздател, книговец в Русе, Варна, Шумен и мемоарист. В неговия дом в Русе отсяда куриерът в. "Искра", издаван от В. И. Ленин, Иван Загубански. Синът на Владимир Блъсков Ростислав е кмет на Русенската комуна.

Като мемоарист Владимир Блъсков написва "Мъченици на Освобождението ни" (Шумен, 1899),

където описва ролята на в. “Знание”, редактиран от Л. Каравелов: “Този вестник принесе голяма полза на народа в онова време. Неговите разкази “Стана”, “Мамино детенце”, “Три картини из българския живот”, с които характеризираше тогавашния български живот под турско иго, се четяха с голям интерес от старо и младо и за тогавашната българска интелигенция бяха нещо като пищна храна”.

След Освобождението Владимир Блъсков открива печатница в Шумен, съвместно със Спас Попов, където издават месечното литературно-научно илюстрирано списание “Утро”. В списанието са публикували портрети на писатели и биографични статии за тях: за Иван Вазов, Захари Княжески, Добри Войников, Райко Блъсков, Сава Доброплодни и др.

Създаденото от Илия и Владимир списание “Паметник” в Шумен, по-късно като издател ще поеме Владимир.

Стефан Блъсков посветил се на печатното дело. Роден в Шумен 1848 г. Ученик на Добри Войников. Синът си Стефан Райко Блъсков настанява в книгопечатницата на Българското централно училище в Болград да се учи на печатарство и по-точно да усвои майсторството на словослагател. Усвоил занаята, Стефан по-късно работи: в печатница “Съединение” на Добри Войников и Д. Паничков, в Русе като печатар в печатницата на Дунавската област под ръководството на Спас Попов. Прогонен от Русе от турските власти по подозрение в шпионаж в полза на руснаците, Стефан емигрира в Букурещ, където пристига с огромното желание да открие своя печатница. Поради липса на лични средства, без финансовата подкрепа от българското емигрантство той започва да работи в печатниците на Отечество, Свобода и др. Стефан Блъсков работи в печатницата на Л. Каравелов като словослагател на в. Свобода и Независимост. Тук се запознава с Христо Ботев, по това време също словослагател в Каравеловата печатница. Стефан Блъсков работи до 1875 г. в тази печатница до разрива между Ботев и Каравелов. От юни 1875 г. Стефан Блъсков вече е първи работник, майстор и фактор в Ботевата печатница “Знаме”.

Когато баща му започва в Гюргево да печата вестник “Нова България” Стефан работи в тази печатница до началото на Руско-турската война. Записва се доброволец във войната заедно с други словослагатели от печатницата: Марин Русчуклийчето, Георги Ив. Кавалджиев, Георги Петков и др. Поради това остава и набрания, но неотпечатан последен брой на в. “Нова България”, който Райчо Блъсков отпечатва през април 1877 г. в Букурещ. Стефан Блъсков участва като опълченец в боевете при Стара Загора и Шипка. След Освобождението се настанява в Русе и тук ръководи пренесената от баща си печатница от Румъния. От 1880 г. има печатница във Варна, а по-късно заминава за София, където работи в Държавната печатница като фактор и началник на словослагателски цех.

Фамилията Блъскови е оставила дълбока следа в литературната, издателска и книжарска дейност, в служението за издигане на народното съзнание. Тяхното дело в продължение на години наред изграждало новия мироглед на малки и големи българи. Родолюбивата дейност на тези истински апостоли на просветата гради ореола на “Съзвездието Блъскови”.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Блъсков, Илия Р.** Спомени. С., 1976, с. 74-75.
2. **Блъсков, Илия.** Материал по историята на нашето възраждане. Шумен, Изд. Шуменското градско общинско управление, 1907, с. 229
3. **Конев, Ил.** Илия Блъсков – живот и дело. С., 1969.
4. **Динев, П. Илия Р. Блъсков.** // Бележити българи, т. 3, 1969.
5. **Бояджиев, П.** Книжарницата на Братя Блъскови. // Шуменска заря, № 3, 24. септ. 1983.
6. В. Ш. Паметник на един селски учител. // Училищен преглед, 9, 1904, № 4, 336-340.
7. **Бояджиев, П.** Димитър Блъсков. // Радетели за просвета и книжнина. Сб., С., 1986, 487-484.
8. **Тахов, Г.** Трима от съзвездието Блъскови. // Възрожденски книжари., С., 1980. 119-126.